

*Acta des Suydhollantschen synodi, ghehouden
binnen Dordrecht anno 1598 ende begonnen den
1^{en} Sept.*

Gedeputeerde tot den synodum. — Na aenroepinghe des naems Godts hebben de navolgende ghedeputeerde tot den synodum hare behoorlycke credentien overghegeven:

Wt den classe van Dordrecht:

HENRICUS CORPUTIUS,	}	dienaer	{	tot Dordrecht,
JOANNES BISSCHOP,				tot Geertruydenberghe,
ARNOLDUS VAN DER SWALUWE,				tot Westmase,
HEYNDRICK VAN VORST, ouderlinck der kercke tot Dordrecht.				

Wt den classe van Delft:

WERNERUS HELMICHIVS,	}	dienaer	{	tot Delft,
ARENT HARMANSZ,				tot Vlaedinghen,
JAN BARENTZ,				tot Ouwerschie,
BURGHER JANSZ, ouderlinck tot Delft.				

Wt den classe van Leyden:

THOMAS SPRANCKHUSIUS,	}	dienaer	{	tot Leyden,
JOANNES NOBELIUS,				tot Coudekerck,
ELEAZARUS PLATEVOET,				tot Noortwyck,
CORNELIS ADRIAENSZ, ouderlinck der kercke tot Leyden.				

Wt den classe van der Goude:

LIVINUS VAN DEN BORRE,	}	dienaer	{	tot Schoonhoven,
LAMBERTUS JEMMINGIUS,				tot Moordrecht,
THOMAS BRUSCHENIUS,				tot Ouderkerck.

Wt den classe van Rotterdam:

CORNELIS VAN HILLE JUDOCI,	}	dienaer	{	tot Rotterdam,
FRANCISCUS LANSBERGIUS,				tot Rotterdam,
HERMANNUS GREVINCKHOVIUS,				tot Delffshaven,
WILLEM LETTERHUYS, ouderlinck tot Rotterdam.				

Wt den classe van Gorichem:

JUDOCUS GEISTERANUS,	}	dienaer	{	tot Gorichem,
JOANNES ANDELIUS,				tot Meerkercke,
ALBERTUS CELCAERT,				tot Vianen,
WOUTER PEETERSZ VAN WAELWYCK ¹⁾ , ouderlinck tot Gorchum.				

¹⁾ „Waelwyck” L heeft „Naeltwijck”.

Wt de classe van den Bril:

NICOLAUS DAMIUS,	}	dienaer	}	in den Bril,
GOSUINUS PICARDI,				tot Oostvoorn,
JOACHIMUS HORSTIUS,				in de Oudetonghe,

JAN WILLEMSZ, ouderlinck in den Bril.

Wt den classe van sGravenhaghe:

PETRUS EVERHARDI,	}	dienaer	}	in sGravenhaghe,
LIBERTUS FRAXINUS,				in sGravenhaghe,
JACOBUS CORNELII,				tot Lausduynen.

Wt den classe van Woorden:

HENRICUS BOXHORIUS,	}	dienaer	}	tot Woorden,
FRANCISCUS PITHIUS,				tot Alphen,
LUCAS JOANNIS,				tot Waddinxveen,

HERMAN JANSZ CAMERYCK, ouderlinck der kercke Woorden.

Ende alsoo die van sGravenhaghe ende Goude sonder ouderlinck verschenen, is die excuse van die van sGravenhaghe, daerover ghedaen, voor desen aenghenomen gheweest. Ende syn die van de classe van der Goude belast den ghedeputeerden ouderlinck, die niet verschenen is, syns affblyvens te vermanen.

Syn mede uyt last der h. Staten van Hollandt ende Westvrieslandt verschenen de hoochgeleerde ROMBOUT VAN HOOGERBITS, raet in den Hooghen Rade, ende ADRIAEN VAN DER MEER, raedt in den Hove Provinciael, ende uyt laste des Noorthollantschen synodi HERMANNUS GERARDI ende JOANNES BOGAERT, kerkendienaren tot Enckhuysen ende Haerlem respective, alle met behoorlycke brieven van commissien ende credentie, der vergaderinghe geexhibeert.

Syn vercoren tot praesidem WERNERUS HELMICHIIUS, tot assessorem LIBERTUS FRAXINUS ende tot scribam FRANCISCUS LANSBERGIUS.

THOMAS SPRANCKHUYSEN heeft een vermaninghe aen de synode ghedaen uyt Matth. 9 vers 36, waerover hem de vergaderinghe bedanckt heeft.

Resumptie van de acten des laetsten synodi. — De acten des laetsten synodi, ghehouden tot Schoonhoven, syn voor de handt genomen, ende is op den articulen, waerop noch wyders te letten stontd, sulcx gheresolveert als hiernaer volcht, de ghedeputeerde des synodi op elcken artickel vooreerst verthoont hebbende, tghene sy volghende hare lasten dit voorleden jaer ghedaen hebben.

1. Ende aengaende den eersten artyckel van de bevorderinghe des generalen synodi, alsoo de ghedeputeerde daervan aen den kercke van Am-

sterdam gheschreven hebben midts aanbiedinghe haers diensts om de saecke des te meer te voorderen, ghelyck hen sulcx in den voorgaenden synodo belast was, ende sylieden alsoch daerop gheen andtwoordt hadden ontfanghen, is goetgevonden, dat se nochmaels aen de kercke van Amsterdam instantelyck sullen aenhouden ende aen deselve uyt den name deses synodi begheeren, dat se tot voorderinghe des voorsz. nationalen synodi aen alle andere provintien int particulier willen schryven ende aen deselve assistentie versoecken by den E. Staten Generael ofte aen den haren. Sullen oock die van Amsterdam indachtich ghemaect werden om mede neffens alle andere redenen oock dese navolghende te ghebruycken, als dat men daghelycx siet verscheyden particuliere kercken haer van de ghemeene kercken afschenren, in verscheyden provintien nieuwe kerckenordeningen op haer eyghen handt inghevoert, ende voornemelyck in de veroverde provintien alsulcken ellendighen staet laet blycken, dat hen alle vrome des grootelycx beclaghen, sulcx dat soo wanneer hierin by tydts int algheymeyne niet en wierde versien, de ghemeente Godts niet alleen gheschapien is een onverbeterlycke schade te lyden, maer oock een oorsaecke soude wesen, dat de Jesuyten ende alle andere kettters, ja oock de Arrianen selve (soo alreede die ervarentheydt leert) lanekx soo meer sullen inbreecken.

2. [*Legerdienst.*] ¹⁾ — Aengaende het stuck van de besorginghe des veldtleghers door den dienaren des woorts, daerin blyft de synodus by de resolutie, in den voorgaenden synodo art. 4 ghenomen, midts expresse verclaringhe, dat de kercken van Dordrecht ende Schiedam, op denwelcken het lot ghevallen is, van elek eenen dienaer tot versorginghe des leghers uyt te maecken, met den anderen sullen loten ofte overeencomen, wie eerst van henlieden uyttrecken sal. Ende sullen die voorsz. kercken aen den voornoemden dienst soolanghe verbonden syn, totdat se dien dadelyck (tsy in dit ofte oock in het toecommende jaer) sullen waerghenomen ende uytghevoert hebben. Daerentusschen sullen de ghedeputeerde des synodi uytzien om eenighe ghequalificeerde dienaren te bewillighen, die met believen van syn Excellentie ende der E. H. Staten ordinarisscher wyse den dienst Godes in den legher ghevoeghelyck mochten waernemen ende bedienen.

3. [*Homade.*] — Van de saecke van Homade (art. 5 gheroert) is inghebracht, dat de heere VAN POELGEEST den dienaer tot Waubrugge bewillicht heeft om den kercke van Homade by provisie voor een jaer te bedienen. Ende indien die plaetse niet wettelyck en wierde voorsien, soo sal men naervolgen de resolutie des voorgaenden synodi.

¹⁾ De tusschen {} geplaatste marginalia zijn overgenomen uit M en ontbreken in de andere codd.

4. [AMPSING.] — Want men oock van JAN AMPSING (art. 7) tsedert den voorgaenden synodo niet seeckers en heeft connen vernemen, soo sullen de ghedeputeerde alsnoch aerbeyden ter gheleghentheydt de resolutien der voorgaende synoden aen hem te effectueren, alsoo men niet en verstaet, dat hy van de voorighe bitterheydt teghen de ghemeente Christi ende synen ergherlycken wandel soude affstaen.

5. [ALBERT JANSE.] — Alsoo ALBERT JANSZ naer voorgaende vermaningen der ghedeputeerden, aen hem ghedaen, belooft heeft hem gheenes kercken-diensts meer te onderwinden tot op den naesten synodum, ghelyck men oock niet en can vernemen, dat hy hem des tsedert soude onderwonden hebben, soo heeft de synodus goetgevonden den classi van Gorrichem op te legghen goede achte te nemen op het doen ALBERTI voorseydt, ten eynde (by sooverre hy in syn onwettelyck prediken wederom quame voort te gaen) tegen hem gheprocedeert werde na inhoudt des voorgaenden synodi art. 7, opdat, de gemeente Christi van hem ghewaerschoudt synde, hy voor gheenen dienaer der Ghereformeerde kercke maer wel voor een schandtvlecke ende looper ghehouden ende ghemydt¹⁾ worde.

6. [GILLIS VAN COUWENBERG.] — Alhoewel oock soodanighe verclaringhe teghen GILLIS VAN COUWENBERCH ghedaen is in de steden van Heusden ende Geertruydenberghe volghende de resolutie des voorgaenden synodi art. 9, soo verstaet men, dat hy evenwel in synen onwettigen dienst voortgaet tot Eete in de heerlyckheydt van Sonsveldt. Ende dewyle daeruyt vele erghernissen ontstaen, doordien hy hem voor eenen wettelycken Gereformeerden predicant uytgheeft ende daermede vele eenvoudighe herten vervoert, soo heeft de synodus goetgevonden die ghedeputeerde te belasten sulcx den E. H. Staten aen te dienen, ten eynde hy van Eette gheweert ende syn onwettich predicken verhindert werde.

7. [ADAMUS BILLICHIUS.] — ADAMUS BILLICHIUS, van de ghedeputeerde des synodi tot Dordrecht ontboden synde op seeckere brieven van gheleydt, voor hem van syn Excellentie verworven, om syn confessie ende schuld-bekentnisse in synder teghenwoordicheydt te oversien, aeler se in druck uytgegeven wierden tot nacomminghe van de resolutie des voorgaenden synodi art. 11, en is by den ghedeputeerden niet ghecompareert. Dan uyt seeckere brieven, die hy naderhandt aen D. FONTANUM ende JOANNEM UYTDENBOGAERT gheschreven heeft ende in desen synodo syn ghelesen, verstaet

¹⁾ „ghehouden ende ghemydt” M heeft „geacht ende gehouden”.

men, dat hy wel ghesindt is syne confessie in druck uyt te geven, maer gheheel onwillich om eenighe schuldbekentnisse over syn verloop ende calumnien teghen de Ghereformeerde kercken ende haren dienaren daerby te voeghen, daerop seer dringende, dat hem sulck een schuldbekentnisse ¹⁾ in den voorgaenden synode selfs niet met een woort sy opgheleydt gheweest, hem latende voorstaen, dat de acten des synodi, die het contrarie medebrenght, een cladde is. Verclaert oock, dat hy veel liever hadde synen dienst gheheel te verlaten ende uyt den lande te trecken, ja in de uysterste aermoede te vergaen ende te sterven, dan alsulcke een schuldbekentnisse in druck uyt te laten gaen. Versoeckt oock ootmoedelyck, dat men hem daerinne woude oversien om hem ende den synen tot gheene eeuwighe schande te brenghen ende, by sooverre dat men hem niet gheheel hierinne en conde verschoonen, dat men dan sulcx yedt nopende syne schuldbekentnisse in de voorreden van syne confessie met alle beleeftheydt mochte voeghen, twelck tot openbaringhe derselfder mochte strecken. Dit synodus hierop lettende en is niet weynich verwondert gheweest over de weygheringhe ende onwillicheydt ADAMI BILLICHII, voornemelycken dat hy de uytgevinghe syner schuldbekentnisse soo vrymoedelyck ontkennet hem opgheleydt te wesen, daer de broeders, die in den voorgaenden synodo gheweest syn, eensamelyck ter contrarien ghetuyghen ende niet alleen die acten des voorsz. synodi sulcx uytdruckelyck meldet, maer oock de speciale acten, die hem eerst ghegheven was, dewelcke wel namaels int oversien wat pertinentier in eenighe woorden hier ende daer is verstelt gheweest maer niet verandert in substantie met toesettinge van schuldbekentnisse, soo hy hem laet voorenstaen, blykende by de minute daarvan synde. Waerom gheresolveert is, dat men eerstdaechs aen hem sal schryven ende hem vermanen, dat hy met meerder beleeftheydt den synodum wel hadde moghen bejeghenen dan denselven met openbaer onwaerheden (tot voorder belastinghe syner conscientie) te beswaren. Ende om de saecke met hem een eynde te maecken is besloten, dat de ghedeputeerde des synodi hem met den eersten tot Culenburgh ofte ter plaetsen, daer hy vryelyck sal moghen commen, sullen beschryven ende met hem in teghenwoordicheydt handelen om de resolutie, alreede in den synodo ghenomen, te voltrecken met expressen last dat, by sooverre hy weygherich bleve syne schuldbekentnisse in druck uyt te gheven, de kercken deses synodi syner niet wyders hem sullen bemoeien dan alleen alle andere ghemeenten syner wederspannicheydt ende onboetveerdicheyds halven waerschouwen. Is oock den ghedeputeerden een formulier syner schuldbekentnisse ghegeven om hem voor te draghen,

---

¹⁾ „over syn verloop — schuldbekentnisse” ontbr. in L.

ten eynde hy hem daernaer regulere, ende daerover brieven van attestatie nopende syne versoeninghe met den kercken vercreghen hebbende, aerbeyden moghen om van syn bannissement ende inhabilitatie by syn Excellentie ontslegghen te worden. Ende om alle andere swaricheden ende ergherissen te vermyden en verstaet de synodus niet, dat hem eenighe kerckelycke attestatie sal gegeven worden, voor ende aeler hy belooft ende ghestipuleert heeft, dat hy hem ten gheenen tyde sal verwoerden om eenighen kerckendienst in de provintien, daer de schandalen by hem ghevallen syn, aen te nemen, latende voorts dat synodus ende¹⁾ die kercken met hem gheworden, die hem naderhandt soudén moghen beroepen. Ende alsoo men verstaet, dat hy hem (alleen op tghene in den voorgaenden synodo ghepasseert is) wederom tot den kerckendienst onder den classe van Nimmegen heeft begheven sonder wyders te passen op hetghene hem aldaer in den synodo opgheleydt was ende hy oock belooft hadde na te comen, soo sal men die van Nimmeghen die gheleghentheydt syner saecken overschryven, ten eynde hy (die doch sonder attestatie van de kercke ende classe ende noch daerbeneffens inhabil verclaert synde hem tot den dienst inghelaten heeft) van den dienst geheelyck gheweert worde, totdat hy het besluydt des synodi sal nagecomen syn ende by syn Excellentie ende het Hoff Provinciael van Hollandt van syne infamie sal ontslegghen wesen.

8. [JOANNES ANDELIUS.] — JOANNES ANDELIUS, aengesproken synde over de oorsaecken syns vertreex van der Goude, volghende het art. 12, heeft verclaert vandaer vertrocken te syn van wegghen die scheuringhe ende oneenicheydt, die hy daer noch by velen sach ende by hem niet en conden ghebetert worden. Ende alhoewel de synodus liever ghesien hadde, dat hy de motyven syns vertreex voorhenen aen den ghedeputeerden soude verclaert hebben, nochtans alsoo de saecke in verloop van tyde ghecomen was ende hy niet alleen met goede attestatien van de kercke ende classe van der Goude vertrocken maer oock in den dienst van een ander kercke ghetreden was, soo latet dit synodus daerby voor desen berusten.

9. [*Rapport der gedeputeerden vant niet leeren des Catechismi ter Goude.*] — De ghedeputeerde des synodi hebben oock aengebracht, tghene sy volghende haren last, art. 13, ter Goude nopende het leeren des Catechismi gehandelt ende uytghericht hadden, te weten in somma dat sy haer vooreerst aen de broeders van den kerckenraedt gheadresseert hadden om advys int aenleggghen van der saecke ende, daervan berecht ontfangghen mitsgaders daerby oock derselver broeders verclaringhe verstaen hebbende, dat sy voor haer

¹⁾ „ende” ontbr. in L.

persoon in dit leeren des Catechismi wel tevreden waren ende daer niet teghens en hadden, by sooverre mynheeren daerinne tevreden waren, de saecke des anderen daechs den magistraet int bywesen HERMANNI HERBERTS ende synes mededienaers HENRICI aenghedient hadden ende versocht van weghen des synodi, dat hare E. het leeren des Catechismi toelaten ende niet verhinderen wilden, hare E. tot dien eynde verscheyden redenen voorstellende, als dat sulcx niet alleen in de h. schreftuere gegrondt was ende met het ghebruyck van de oude apostolissche kercke ende alle Ghereformeerde kercken soo in andere landen als in dese Nederlanden overeen en quam, maer oock tot groote nutticheydt ende opbouwinghe der ghemeente Godts verstreckte, ja noodich was, insghelycx dienende tot volcommen ende vaste eenicheydt, tot wechneminghe van alle quaet vermoeden ende oock erghernisse, meteenen wederlegghende de ghepretendeerde oorsaecken van aenstoot van velen over het leeren des Catechismi, als spruytende uyt groot onverstandt, twelck men int nalaten van sulcx een nutte ende noodelycke saecke niet en behoorde toe te gheven, ende aen d'ander syde daerteghen stellende contrarie rechte erghernissen door het nalaten des Catechismi soo by de lidtmaten in der stadt als by alle kercken deser provincien, midtsgaders oock aen persoonen buyten de ghemeente, maer bovenal verthoonende, hoe sulcx behoorlyck was ende voor hare E. eerlyck als wesende een van de voornaemste poincten der versoeninghe HERMANNI, by hem ende oock by myne heeren beloofd ende onderteekent volghende de acte, daarvan synde ende claerlyck luydende, dat HERMANNUS hem in alle eenicheydt na goede christelycke kerckenordeningen ¹⁾ met de christelycke Ghereformeerde kercken ende haren dienaren soude conformeren, op dewelcke sy seer ghedronghen hadden, wanneer mynheeren de beloften, als van hare E. ghedaen, wederspraken, ende dat hierover vele ende verscheyden propoosten ghevallen ende disputen by mynheeren ghemoveert synde, als dat het juyst al aent leeren des Catechismi niet ghelegghen en was, ghenoech synde dat Godts woordt in de predicatie gheleert worde etc. ende andere meer, alle dewelcke syluyden met goede redenen beandwoordt hadden, maer insonderheydt dese, by hare E. voortghebrocht, dat hare E. in hare stadt sulcx niet goet en vonden, overmidts dat het schade doen ende oneenicheydt maecken soude, daer sy nu eenicheydt hadden, waerop syluyden ter contrarie hare E. aenghewesen hadden harer E. ende harer ghemeente oneenicheydt, daerin sy noch staken ten aensien van hare eyghen ghemeente (onder welcke noch vele haer van den ghehoor des woorts ende het avondtmael des Heeren onthielden) als ten aensien

---

¹⁾ „kerckenordeningen” L heeft „vorderinge.”

van alle andere kercken, daermede sy haer in een soo principalen point noch oneenich hielden etc., dat evenwel nietteghenstaende alle dese ende andere dierghelycke redenen, beandtwordinghen ende inductien, by haerlyuden ghebruyckt (breeder begrepen in haer rappoort desen synode voorghehouden) syluyden van hare E. gheen beter resolutie hadden connen cryghen dan dese, dat hare E. het versoeck niet en conden toestaen, persisterende by hare resolutie, den ghedeputeerden des synodi ten anderen tyden ghegheven, daerby oock van hare E. verstaende, dat die van den kerckenraedt hare verelaringhen, sdaechs te vooren in den kerckenraedt ghedaen, nu by mynheeren affghegaen ende ¹⁾ contrarie verclaert hadden, ghelyck syluyden ghedeputeerden oock teghenwoordelyck aenhoorden ²⁾, sulcx dat sy sonder yets uyt te richten vandaer hadden moeten scheyden. De synodus, dit alles ghehoort, heeft na voorgaende deliberatie goetgevonden, dat men in den name van dese vergaderinghe aen HERMANNUM HERBERTS sal schryven ende hem vermanen, dat hy syne beloften, den synode ghedaen, van hem met alle andere Ghereformeerde kercken in leere ende kerckelycke ordonantien te conformeren etc., met meerder vrymoedicheydt behoorde na te commen sonder sooseer op de overicheydt te sien in saecken der religie ende godtsdiensts, waertoe hy hem geheel hadde overghegeven, als oock van tghene dat men verstondt, dat hy de vraghen voor den doope in bloote vermaninghen veranderde ende in der kercken seer weinich ordens onderhieldt in de opneminghe ende openbare bevestinghe derghener, die tot den dienst des ouderlyncx ende diakensampt vereoren werden. Ende syn de ghedeputeerde des synodi belast om hen wederom by den eersamen magistraet van der Goude te vervoeghen ende nochmaels instantelyck aen te houden, dat het hare E. ghelieve haer voorverhaelde resolutie te verbeteren ende de acte der versoeninghe volghens de begeerte des synodi te laten voortganck hebben, met verclaringhe dat syluyden ghenoodtsaecht souden werden de saecke voorders by den E. H. Staten te laten commen, by sooverre hare E. in weygheringhe bleven, waerin dan de ghedeputeerde voorts sullen handelen, ghelyck hen deses aengaende specialycken belast is.

10. [EVERARDUS BOMMELIUS.] — Aengaende EVERARDUM BOMMELIUM, art. 14, alsoo hy de resolutie des voorgaenden synodi naerghecommen is ende van den classe van Leyden ende naderhandt oock van de ghedeputeerden des synodi in den name der Suydhollandtsche kercken wederom in versoeninghe is opghenomen gheworden met syne voorgaende schuldbeken-

---

¹⁾ „affghegaen ende” L heeft „afgedaen hielden ende ter” ²⁾ „ghedeputeerden oock aenhoorden” L heeft „der gedeputeerden aenseijden.”

tenisse, door hem gheschiet ende schriftelyck by hem onderteeckent, alles deser vergaderinghe ghebleken, soo houdt haer de synodus syns' persoons halven verghenoecht.

11. [CORNELIS GERRITSE.] — Nopende CORNELIS GERRIDTSCZ, art. 15 gheroert, hebben de ghedeputeerde inghebracht, dat syluyden volghende haren last syn bedryff int waerseghen ende verschyninghen van gheesten, daervan hy hem by den eenvoudighen beroemt, eenighe heeren van den Provintialen Rade gheremonstreert hebben, sulcx dat hy daerover in hechtenisse is ghecommen ende naderhandt daervan niet en is ghelaxeert worden dan met vaste beloftenisse van hem met alsulcke bedriegheren van waerseghen niet meer te sullen bemoeyen. Ende want men vreest, dat hy evenwel datselfde niet en sal nalaten, soo wordt de kercke van sGravenhaghe opgheleydt goede opsicht op hem te nemen. Ende dewyl men verstaet, dat hy oock ondertusschen syn waerseghen buyten den Haghe pleghet in Delffland, Rhyndlandt ende Schieland, soo sullen oock de kerckendienaers derselver plaetsen op syn doen acht nemen ende bevindende, dat hy hem anders dan wel quame te draghen, sullen sy tselve den kerckenraedt van den Haghe aendien, ten eynde hy door voordere aenclachte der voorsz. kercke ghedwonghen worde hem van syn waerseghen gheheel te onthouden.

12. [*Examen der studenten theologiae.*] — De classis van Leyden vindt haer alsnoch beswaert, soo haere ghedeputeerde in den synodo verclaerden, over de resolutien van de twee voorgaende synoden, art. 43 ende 18 respectie, belanghende het examen der studenten theologiae. Dan alsoo de synodus gheen ghewichtige redenen can verstaen, waerom sy deselfde soude veranderen, soo heeft sy goetgevonden by de voorgaende resolutien te blyven. Ende syn de ghedeputeerde des synodi ghelast den classi van Leyden naerder bericht te doen van der gheleghentheydt der saecke ende meteenen de professores theologiae aen te spreekken om hen te verclaren, dat de voorgheroerde resolutien alleene de classen raken, de synodus hare autoriteyt int examineren latende onvermindert, ghelyck men hare E. oock sal aendien de oorsaecken ende motyven, dewelcke den synodum eyghentlyck beweeght hebben om over het examen der studenten ofte proponenten (wanneert int classe gheschiet) twee ghedeputeerde des synodi te ordonneren. Is oock den voorsz. ghedeputeerden opgheleydt de classe van Leyden te vermanen, ghelyck oock de synodus midts desen alle classen ende kercken van Suydhollandt vermaendt, dat sy gheen proponenten opentlyck voor den volcke sullen laten predicken dan in teghenwoordicheydt van eenen

professor theologiae ofte dienaer des woorts om redenen, in de acten des synodi van tjaer 96 vervaet.

13. [*Verscheijden disordren ende misbruijken.*] — Alsoo oock den ghedeputeerden opgheleydt was (art. 20) verscheijden disordren ende misbruycken den h. Staten in den name der kercken voor te dragen om ghebetert te worden, als van superstitien openbaerlyck in den lande ghepleeght, van houwelycxsche saecken ende echtmydinghe der Wederdooperen, vant placcaet van der scholen soowel teghens de ghemeene papen als teghen de Jesuyten te extenderen, van de onghelyckheydt der feestdaghen, van de licentie int drucken van allerley boecken, van de ontheylynghe der sabbathen, vant trouwen der onghedoopten met den ghedoopten, van de sobere gagie der schoolmeesteren etc., en is alsoch daerin niet bysonders ghedaen gheweest, dewyle den ghedeputeerden aenghedient wiert, dat dese ende dierghelycke pointen van misbruycken meer, als van de persoonen, die haerselven ommebringhen, van tooveraers ende waerseggers etc., in de handen van beyde de Raden van de h. Staten overgegeven waren om daerteghen ordre te stellen ende by forme van placcate te voorzien. Syn evenwel de ghedeputeerde belast by de E. ghecommitteerde raden van Hollandt aen te houden, ten eynde de saecke, door hare E. aenghebonden synde, des te spoedelycker gevordert ende ten ghewenschten eynde mochte ghebrocht worden.

14. [*Woerden.*] — Wat aengaet het versoeck der kercke van Woerden, art. 21, van met noch eenen dienaer neffens D. BOXHORNIIUM te moghen versien worden, is geffectueert, D. BRICKIGNI tot eenen tweeden dienaer D. BOXHORNIO byghevoecht synde.

15. [*Oortgens voor den armen.*] — Van de oortkens den armen toecomende, art. 27, hebben de ghedeputeerde acte vercreghen by de ghecommitteerde raden, daervan elke classe een copie toeghesonden is. Ende want die van Woerden evenwel claghen, dat de voorseyde oortkens haren diakonen ontrocken worden, ende nochtans ongheraden vonden daerover veel swaricheyds by den haren te maecken, soo is hen een ander ghevoechlyck middel tot onderhoudt haerder armen van den synodo voorgheslegghen, twelck sy by de h. Staten ofte hare ghecommitteerde raden sullen vervolghen ende, des noot synde, der ghedeputeerden hulpe gebruycken.

16. [*Pauselicke boecken.*] — Aengaende de pauselycke boecken (art. 29) ende voornemelyck het lasterboeck COSTERI, dewelcke teghen de Gere-

formeerde leere ende de dienaers derselver uytgegeven worden ende tot grooten nadeele der kercken lange onbeantwoort blyven, syn die professores theologiae aengesproken ende vermaendt gheworden deselffde te refuteren als deghene, dien het eyghentlyck toecomt de leere der kercke met openbare disputatien ende schriften te defenderen. De professores voorseydt hebben verclaert, dat sy daertoe willich ende bereydt waren ende het beste daerin sullen doen, ghelyck men oock verstaet van D. ¹⁾ GOMARO, dat hy het Enchiridium COSTERI vast beantwoordt ende voorghenomen heeft het eerste deel van dien eerstdaechs in druck uyt te gheven.

17. [*Superstitien ende afgoderien tot Montfoort.*] — Hare Genade VAN MERODE is aengesproken gheworden door de dienaers van Rotterdam ende Delfshaven nopende de superstitionen ende openbare affgoderien, die tot Montfoort ghepleecht worden tot groot nadeel van de naestgheleghen classe van Woerden, art. 30, dewelcke hen belooffde dadelyck daerinne te sullen voorsien. Maer alsoo men verstaet, datter alsnoch gheen effect naer ghevolcht en is, soo syn de voorseyde dienaers nochmael belast by hare Genade aen te houden, midts verclaringhe dat, by sooverre daerin by tydts niet en wierde voorsien, de kercken ghenoodtsaeckt souden wesen by syne Excellentie als gouverneur van het Sticht van Wttrecht te elaghen ende van hoogher handt remedie te versoecken, waertoe oock de ghedeputeerde in alsulcken gevalle ghelast syn.

18. [*Bursen tot Leyden.*] — Van de ghemeene borsen tot Leyden te becommen ten subsidie der schameler studenten, art. 31, is gehandelt gheweest met den professoribus theologiae tot Leyden, dewelcke dese saecke met den senatu ecclesiastico in communicatie gheleydt hebbende, ghesamender handt het versoeck des synodi goetgevonden ende geaprobeert hebben, van harent weghe belovende deshalven met den curatoribus academiae ende de magistraet van Leyden wyders te sullen spreekken, opdat sulck een lofflyck ende hoochnoodich werck by de h. Staten van Hollandt door het goet beleydt van hare E. mochte ghevordert ende ten gewenschten eynde ghebracht worden. Waertoe oock de ghedeputeerde des synodi belast syn met alle doenlycke middelen by de h. Staten ende elders, daert geraden soude moghen syn, in den name van dese vergaderinghe aen te houden.

19. [*Int land van Heusden, Altena en Langstraet predicanten te versoecken.*] — Wort den ghedeputeerden nochmaels opgheleydt (art. 34) by

¹⁾ „D” M heeft „D. Doctore.”

requeste aen de h. Staten Generael te versoecken, dat in het landt van Heusden, Altena, Langhestrate ende andere dierghelycke meer, eenighe predicanten onder sauvegarde mochten ghestelt worden, des te meer, alsoo de synodus verstaet, datter goede hope is om sulcx te bekommen.

20. [*Lijckpredicatieën.*] — Belanghende de lyckpredicatieën art. 34, daervan syn de classe van Leyden, Gorrichem ende Woerden van de ghedeputeerde¹⁾ vermaent gheweest die gheheel na te laten uyt oorsaecken, in den voor aenghewesen artijckel verclaert. Ende hebben de voorsz. classen belooft hun daernaer te sullen reguleren, waertoe oock alle andere kercken ende classen van Zuydhollandt midts desen van den synodo wel ernstelyck ghebeden ende vermaent werden.

21. [*Dienaer tot Bueren.*] — Nopende het 45^e art. is syn Ghenade van HOHENLO door de ghedeputeerde des synodi aengesproken geworden, derselffder met vele redenen verthoonende, dat het compareren des dienaers van Bueren op den classe van Gorrichem niet en verstreckte tot eenighe vercortinghe van de polytique jurisdictie. Ende gaff ter antwoorde, dat hy wel mochte lyden, dat de dienaren der ghemeente tot Leerdam, Iselsteyn ende alle andere, onder syne heerlyckheden resortierende, op den classe verschenen soo tot Gorrichem als in andere plaetsen, syn ghebiet niet subject, maer belanghende den dienaer van Bueren ende der dorpen, daeronder staende, verclaerde gheensins tevreden te syn, dat se hen buyten syne heerlyckheden ten classe souden begheven, uyt oorsaecke (soo syne Genade verclaerde) dat het graeffschap van Bueren gheheel vry was ende niemant subject dan alleen den grave. Verclaerde oock wyders syne Genade, dat alsoo hem maer de administratie van Bueren bevolen was, hy niet gheern sulcx yets soude inwillighen, twelck namaels tot verminderinghe van de absolute autoriteyt der vorseyder graefflyckheydt soude moghen ghetrocken werden, ghelyck syne Ghenade sich laet voorenstaen, dat het compareren van de dienaren van Bueren op de classe van Gorrichem, buyten de graefflyckheydt ende buyten syner Genade heerlyckheden, soodanich was. Waerop de ghedeputeerde syne Ghenade wel met alle beleeftheydt ende goet bericht bejeghent hebben, maer alsoo deselffde daerin voor desen begheerde verschoont te wesen, verclarende evenwel tevreden te syn, dat soo wanneer het classis van Gorrichem in eenighe syner heerlyckheden soude gehouden werden, dat alsdan de dienaren van Bueren hun by de classe van Gorrichem soude vervoeghen, willende oock

---

¹⁾ „van de ghedeputeerde” ontbr. in L.

dat syne kerckendienaren in alle eenicheydt haer met den dienaren des classis souden draghen ende by aldien dat sij haer quamen teghen de classe te stellen, ofte dat sy haer in leere ofte leven misdroeghen, dat hy (midts hem sulcx aensegghende) daerin soude voorsien. Soo hebben de ghedeputeerde syne Genade van sulcx bedanct ende gheseyt van syne verclaringhe rappoort aan den synodo te sullen doen.

Dese vergaderinghe, op alles rypelyck gheledt hebbende, heeft goetgevonden die van den classe van Gorrichem te vermanen, dat syluyden, sooveel alst hen doentlyck sal wesen, hare vergaderinghen in de heerlykheden van syne Genade legghen ende daerentusschen met alle ghevoechlycke middelen ter gheleghener tydt by syne Genade aenhouden sullen, dat (onvermindert syn recht, waervan doch gheen swaricheydt is) de dienaren van de graefflyckheydt van Bueren sich by de andere dienaren des classis van Gorrichem in alle kercken des classis mochten verwoeghen, waertoe oock den dienaar van Bueren by syne Genade het beste doen sal.

22. [*Everdingen en Sydervelts besorginge met een dienaar.*] — Syn Ghenade VAN CULENBURGH, door de ghedeputeerde aengesproken synde van de versorginge des kerckdiensts tot Everdinghen ende Sydervelt, even ten selven daghe als oock de classis van Gorrichem, aldaer vergadert synde, syne G. daervan hadde ghesproken, gaff voor andtwoorden, dat hy begeerde, men soude na eenen bequamen predicant uytzien ende hem denselven voorstellen (ghelyck hy oock sulcx dadelyck den ghedeputeerden des classis teghenwoordich synde beval), soo soude hy middelen tot het onderhouden bestellen, bekennende tselfde behoorlyck te syn om den kerckendienst te voorderen ende gheen quade consequentie te maecten. Waerop die van den classe sustineerden, dat beter waer eerst orden te stellen tot het onderhoudt dan naer eenen bequamen predicant uyt te sien, opdat de denominatie niet te vergheeffs en soude gheschieden. De synodus, hierop lettende ende verstaende, dat de voorseyde plaetsen alsnoch onversorcht syn door faute van onderhoudt, daerin alsnoch syn G. gheen orden ghestelt heeft, soo werden die van den classe van Gorrichem vermaendt daertoe met alle ghevoechlycke middelen te aerbeyden, dat sonder langher vertreck een bequaem dienaar syn G. voorghestelt worde, ten eynde deselfde ghe-nootsaeckt wierde syne toesegghinghe dadelyck int werck te stellen ende alsoo de voorsz. kercken behoorlycker wyse mochten versorcht wesen.

23. [*Bommel.*] — Opt schryven van den cancelaer ende raden des vorstendoms van Geldre (art. 49), van inhoude dat de synodus van Gelderlandt aen hare E. versocht hadde om de dienaers, die duslanghe den classi van Gorrichem syn byghevoecht gheweest ende nochtans onder Gel-

derlandt resorteren, den Gelderschen synodo mochten byghevoecht werden etc., soo hebben de ghedeputeerde met JOANNE LEONE tot naerder bericht der saecke ghesproken. Ende wandt de synodus niet en verstaet, dat die van Gelderlandt daerop wyders insisteren, ende de saecke soodanich is, dat se met der policie ghemenght is, daerover men sonder de authoritydt der h. Staten niet en can resolveren, soo laet syt voor desen berusten by de repartitie des classis van Gorrichem, van oudts ende tot noch toe ghebruyckelyck.

24. [*Correspondentie van desen synodo met Gelderland.*] — Aengaende de correspondentie met den synodo van Gelderlandt (art. 50) heeft de teghenwoordighe synodus (voor sooveel in haer is) deselfde voor seer goet inneghesien, als dienende tot onderhoudinghe van de goede eenicheydt tuschen de kereken, ende heeft derhalven gheresolveert, by sooverre als men behoorlyck bescheet over dese saecke van de resolutie des synodi van Gelderlandt ontfanght, dat eenighe, uyt desen synodo ghedeputeert met voorweten ende consent der h. Staten (denwelcken in suleken ghevalle hetselfde door de ghedeputeerde by tydts sal aenghedient werden), op den synodum van Gelderlandt toecommende jaer sullen verschynen ende wederomme hare ghedeputeerden op den toecommenden Suydthollandschen synodum ontfanghen. Van welke resolutie de ghedeputeerde des synodi die van Gelderlandt sullen verwittighen, ghelyck oock tselfde in den toecommenden Noordthollandschen synodo sal aenghedient worden.

25. *Rapport van de ghedeputeerde ende tgene de synodus op haer aendienen geresolveert heeft.* — De ghedeputeerde des synodi hebben oock rapport gheschieden van de examina derghener, die tot den kerckendienst syn toeghelaten gheworden tsedert den laetstghehouden synodum. Ende syn tot den dienste gheadmitteert gheweest:

in de classe van der Goude

SAMUEL VAN DEN BORRE, LIVINI sone,

HENDRICUS ROSAEUS, CLEMENTIS sone,

in de classe van Dordrecht

ISAACUS NAERANUS, SERVATII sone.

26. [*Visitatie der boecken.*] — Op seeckere pointen, van de ghedeputeerde den synodo voorghedraghen, ende vooreerst van de visitatie der boecken heeft dese vergaderinghe besloten, dat de ghedeputeerde voortaan sullen gehouden syn den synodo bericht te doen van alle de boecken, die

sy sullen ghevisiteert ende des druckens weerdich gheoordeelt¹⁾ hebben, ten 2^{en} dat se de ghevisiteerde authentieke copie by haer sullen behouden, ende ten 3^{en} dat de visitatie der oncosten van der voorseyder²⁾ boecken by de antheurs sullen ghedraghen worden, ten ware dat henluyden ten aensiene van de stichtelycke materie van den synodo int particulier eenighe verschooninghe ghedaen wierde, welverstaende dat deghene, die uyt last ende bevel des synodi eenighe boecken schryven, in het draghen van de oncosten der visitatie sullen exemt wesen.

27. [*Copie van de gravamina.*] — Is oock op der voorseyder ghedeputeerden aendien en goetgevonden, dat de copie van de poincten der beschryvinghe, die men gravamina noemt, by dewelcke de classe synodael aenteeckent, uyt welcke classe elck poinct uytgheschreven is, t'elcker reyse int scheidyden des synodi den ghedeputeerden des synodi overghelevert sal worden om door deselve by de synodale schreften bewaert ende int uytvoeren van hare lasten ghebesicht te moghen werden; dat oock het originael van elcke acte des synodi, by praesidem ende scribam voor het scheidyden des synodi onderteeckent, by de andere schreften des synodi³⁾ opghesloten sal worden; item dat alle acten der voorgaender synoden, soo generael als particulier, van Suythollandt in eenen boeck gheschreven worden om deselve des te bequamer by den anderen te hebben ende op de synodale vergaderinghen te brenghen.

28. [*Nat. synodus tot Montpeliers.*] — Op de brieven D. THEODORI BEZAE ende der kerecke van Montpellier aen de ghemeente van Hollandt gheschreven, inhoudende seecker versoeck, dat eenighe dienaren des woorts uyt den name der kercken van Hollandt op haren nationalem synodum te Montpellier tegen den 25^{en} Mey deses loopenden jaers gesonden souden werden om des te beter goede correspondentie ende eendrachticheydt tusschen de kercken te onderhouden, heeft de synodus gheresolveert, dat naerdien sulcx int particulier by haer niet en stont ende evenwel de brieven van beschryvinghe te laten waren ghecommen, dat men daarmede soude ver-toeven tot den eersten nationalem synodum. Ende sullen daerentusschen de ghedeputeerden van beyde de synoden van Hollandt aen de kerecke van Vranckryck schryven om die van wegghen hare christelycke presentatie hoochlycken te bedancken ende, ter occasie van den inhoude des brieffs D. BEZAE, deselve meteenen broederlycken vermanen om haer in alle volstan-

1) „ende des — gheoordeelt” ontbr. in M. 2) „visitatie der oncosten van der voorseyder” L heeft „oncosten van de visitatie der”. 3) „by praesidem — synodi” ontbr. in L.

dicheydt by de suyvere leere der waerheydt te houden sonder haer door eenighe nieuwsgiericheydt te laten ghesegghen van deghene, die op den schyn van vrede na te jagen ende by forme van middelwech het licht met de duysternisse, dat is die christelycke religie met het pausdom, soecken te vereenighen.

29. *Resolutie op de poincten, daer dese synodus op beschreven is.* [*Ongeregeltheden bestraffen etc.*] — Aengaende de gravamina, daerop dese synodus beschreven is, ende voort eerste belanghende het 1^e ende 2^e gravamen, inhoudende seeckere clachten over de prophanatien der sabbathen, dansspelen ende andere ongheregeltheden in steden ende dorpen etc., is goetgevonden, dat de dienaren des woorts ernstelyck deselve misbruycken in hare vermaninghen sullen straffen ende int particulier met alle christelycke middelen by hare overicheden aenhouden, dat het hun gelieve de voorseyde ongeregeltheden te weeren ende, sooveel het doenlyck syn sal, de placaten der h. Staten daerteghens uytgegeven te executeren. Ende by sooverre sulcx niet en hielpe, dat alsdan de particuliere kercken hare swaricheden met exemplare aenwysingen den ghedeputeerden des synodi sullen aengheven om die wyders te bringhen voor den Hove Provinciael, ten eynde by hare E. daerteghens orden ghestelt wierde. Syn oock wyders de ghedeputeerde belast by den h. Staten aen te houden, dat over de ongheregeltheden, daerteghen dat alsooch by placate niet en is voorsien, op het spoedichste by hare E. mochte voorsien worden, voornemelycken doch ¹⁾ teghen de battementspeelders ende guyche-laers (waervan syn Excellentie sal versocht syn den soodanighen gheen brieven van recommandatie te vergunnen) ende int bysonder teghen de rhetoryckspeelders, die daghelycx met hare spelen lanckx soo meer innerecken tot groote erghernisse van velen in dese beswaerde tyden.

30. [*Boecken der wedersprekers.*] — Van de refutatie der boecken, die by de wedersprekers der waerheydt ende voornemelyck de Jesuyten uytgegeven worden ende langhe onbeantwoort blyven, beneffens tghene dat daerteghens alreede ghedaen ende hiervoor (art. 16) verhaeldt is, werden alle dienaren des woorts vermaendt, die met de gaven den tydt ende gheleghentheyth hebben, haer pondt tot voorstandt der waerheydt in het schryven vlytelyck aen te legghen. Ende wat aengaet den sendtbrief *COSTERI* des Jesuwyts aen de E. Staten van Hollandt, nu onlanckx uytgegeven, syn de ghedeputeerde belast den h. advocaet in bedincken te gheven, ²⁾ oft niet nut ende noodich ware, dat de h. Staten denselfden beantwoordeden.

---

¹⁾ „by hare E. mochte — doch” ontbr. in L. ²⁾ „syn de ghedeputeerde — gheven” ontbr. in L.

31. [*Ordre te houden in den boecken, die uijtgegeven sullen werden.*] — Opt vierde gravamen heeft de synodus besloten, dat de dienaren des woorts, die eenighe boecken voortaan sullen willen uytgheven, deselve vooreerst in den classe, daer sy onder hooren, sullen presenteren, opdat se daernaer met den advyse des classis tot de visitatie der ¹⁾ ghedeputeerden des synodi mochten ghebracht worden.

32. [*Doop der kinderen.*] — Aengaende het vyffde gravamen, daerin conformeert haer de synodus met het 51^e ende 52^e ²⁾ art. des synodi nationalis, synde van desen inhoud: de dienaren sullen het beste doen ende daertoe aerbeyden, dat de vader syn kindt ten doope presentere, ende in de ghemeente, daer men oock ghevaders ofte ghetuyghen byneemt by den doop (twelck ghebruyck vry synde niet lichtelyck te veranderen is) betaemt het, dat men neme, die der suyvere leere toeghedaen ende vroom van wandel syn.

De dienaers sullen int doopen het formulier van de instellinghe ende ghebruyck des doops (twelck tot dien eynde gheschreven is) ghebruycken.

33. [*Ga-doop.*] — Op het seste gravamen andwoordt de synodus, byaldien het geheel seecker is, dat over de dochter (waervan de vraghe is) na haren ga-doop niet meer dan een bloote belesinghe des priesters gheschiet is, dat men se in sulcken ghevalle sal doopen als synde onghedoopt. Maer dewyle het gheen ordinaris ghebruyck int pausdom en is de ga-gedoopte onghedoopt te laten ofte die sonder water alleen met belesinghe ³⁾ te doopen, voornemelyck doch niet in hare openbare kercken, ghelyck dit soude gheschiet syn, te weten in St. Jacobskercke binnen Andwerpen ende dienvolghens te vreesen is, dat de dochter wel qualyck mochte bericht syn, soo en sal men haer niet doopen dan met goet bescheet ende ghenoechsame kennisse der saecken.

34. [*Gedeputeerde des synodi verkijesen.*] — Nopende het sevenste gravamen en vindt de synodus niet gheraden deshalven eenighe veranderinghe te maecken, maer behoudt hare vryheydt om al soodanighe persoonen tot ghedeputeerde des synodi te verkiesen, als sy voor de kercken nutst ende na gheleghentheydt der saecken alderstichtelickxt sal achten sonder aen classen ofte persoonen verbonden te wesen.

35. [*Predicant, dienst aennemende in een ander classe.*] — Op het achtste

¹⁾ „visitatie der” ontbr. in M. ²⁾ „ende 52e” ontbr. in L. ³⁾ „belesinghe” L heeft „bloote belesinge.”

gravamen, off een predicant in een ander classe mach treden ende daerin dienst aennemen sonder het classe daervan eerst aen te spreeken, andtwoordt de synodus: neen, ¹⁾ haer diesaengaende refererende tot den synodum nationalem art. 4 ende 5.

36. [*Different tusschen den predicant ende eenige lidmaten van Outbeijerlandt.*] — Wat aengaet het different tusschen eenighe lidmaten van Oudtbeyerlandt ende JAN VAN CAMPEN, predicant aldaer, dewyle het met bewillinghe van beyde parthyen tot kennisse ende judicature des synodi gecommen is, soo heeft de synodus met uytspraecke van sententie verclaert, tghene hiernaer volcht:

Alsoo seecker different tusschen eenighe lidmaten in Beyerlandt ende JAN VAN CAMPEN, haren kerckendienaer, gheresen was ende, syluyden daerover door het goet beleydt des classis van Dordrecht tot vrede ende eenicheydt ghebracht synde, cordts daernaer wederomme de ghemaecte vrede is ghebroocken gheworden, ende de classis van Dordrecht aerbeydende als vooren tot bevredinghe van de parthyen, maer te vergheeffs, uyt oorsaecke dat de claghende parthye ²⁾ van de classe uytspraecke van sententie begheerde, twelck oock den 24^{en} Novembris 1597 op haer ernstich versoeck gheschiet is, ende syluyden elaghers, hun daarmede onverghenoecht houdende ende haren toevlucht tot de h. Staten ghenomen hebbende midts versoeck om van haren dienaer (nietteghenstaende het contrarie oordeel des classis) ontslaghen te worden, ende syluyden van hare E. tot de ghecommitteerde raden versonden synde, deselve heeren, door hare ghedeputeerde in Beyerlandt ghesonden, met alle middelen gheerbeydt hebbende om de claghende partye met de kercke ende haren dienaer te vereenighen, eyndelyck de saecke wel sooverre ghebracht hebben, dat de lidmaten onderlinghe met den anderen syn versoendt gheworden tot het ghebruyck des avondtmaels, maer niet de claghende partye met JAN VAN CAMPEN voorseydt haren dienaer, soo is ten uytersten het voorseyde different met bewillinghe der parthyen ten wedersyden ende goetvinden van de E. ghecommitteerde raden tot dese vergaderinghe des synodi gecommen. Ende alhoewel de synodus beducht was, dat door finale uytspraecke van sententie d'een ofte d'ander parthye haer soude onverghenoecht houden, ende daerom goetvandt alle middelen aen te wenden om by forme van ghewillige reconciliatie partyen te vereenighen, hetwelck sy oock besocht heeft, ne maer alsoo de claghende partye daertoe niet en was te brenghen, absolutelyck begheerende sententie definitif tot versettinghe ofte behoudinghe hares dienaers,

---

¹⁾ „neen” ontbr. in M. ²⁾ „maer te vergheeffs — parthye” ontbr. in L.

waerop oock die van den kerckenraedt van Beyerlandt uyt laste ende in den name haerder ghemeente seer hardt dronghen, soo ist dat de synodus, in den name des Heeren vergadert, de partyen ten wedersyden beyde mondelinghe ghehoort ende op al haer inghebrachte stucken ghelet ende die ryvelyck overwoghen hebbende, eyntelycken heeft verclaert ende verclaert midts desen, dat in de byghebrachte clachten der claghender partye gheen fundament en is om den voorsz. JAN VAN CAMPEN van de plaetse syns dienstes teghen syne ende der kercken danck te versetten. Verclaert oock voorts, dat de voorsz. claghers haer in desen teghen de kercke Godts ende den voorsz. JAN VAN CAMPEN ¹⁾, haren herder, in verscheyden manieren ende voornemelyck int uytblyven van de predicatien ende verhinderunghe des h. avondtmaels verloopen ende groote erghernissen ghemaect hebben, daervan sy in den kerckenraedt tot Beyerlant ten overstaen van deghene, die de classis daertoe deputeren sal, haer schuldt sullen bekennen. Ende sal van deselfde schuldbekentnisse de ghemeente door eenen dienaar des classis verwitticht worden, ghelyck oock de voorseyde JAN VAN CAMPEN syn schult in teghenwoordicheydt des kerckenraets bekennen sal, van dat hy staende het different voorsz. met sulcke vriendelyckheyt de claghende partye niet en heeft bejehent, als hy naer Christi leere wel schuldich was. Ordonnerende ende vermanende de partyen ten wedersyden, dat sy naer den bevel des Heeren christelyck met malcanderen sullen versoenen, ende dat de teghenwoordighe sententie ende verclaringhe opentlyck voor de ghemeente van Beyerlandt door die van den classe van Dordrecht affghelesen sal worden, denwelcken by desen belast wert soo int stuck van de versoeninghe ende schuldbekentnisse als andersins in tghene, dat tot volcommen vereeniginghe ende stichtinghe der voorseyder ghemeente oorbaer wesen sal, goede opsicht te nemen ende ghetrouwelyck sorghe te draghen. Actum desen 8^{en} Septembris anno 1598.

37. [*Uitsprake des synodi.*] — De partyen ten wedersyden, met den classe van Dordrecht voor den synode ingheroepen synde om uytspreecke van sententie te hooren, syn de claghers eerst mondelinghe vermaendt gheworden over de navolghende poincten, te weten dat sy haren dienaar onbehoorlyck hadden beschuldicht, dat se hem met onwettich versoeck hadden ghesocht van syn plaetse te weeren, dat se tot dien eynde quade proceduren ende beleydt teghen den reghel Christi ende aert der lieffde ghebruyckt hadden, dat se met erghernessen van velen uyt de predicatie tot Beyerlandt waren ghebleven ende het avondtmael des Heeren verhindert

---

¹⁾ „van de plaetse — Campen” ontbr. in M.

hadden, dat se in plaetse van haer met de vermaninghe ende uytspreecke des classis te verghenoeghen over deselfde ten onrechte gheclacht hadden. Ende is oock JAN VAN CAMPEN vermaent gheworden van meerder discretie ende vriendelyckheydt, die hy behoorde ghebruyckt te hebben aen de lidmaten, die teghens hem t'onvreden waren. Ende voorders de classis van Dordrecht gherechtveerdicht synde in haer uytghesproocken oordeel over de swaricheydt deses gheschils, is ghevolcht de lecture der voorsz. sententie des synodi, waerover de claghende partye haer onverghenoecht houdende, nietteghenstaende alle goede vermaninghen ter contrarie, is ytt de vergaderinghe ghescheyden, met verclaringhe dat sy hun dachten wyders in de saecke te beraden, soo sy goetvinden souden, ende deselfde tot alsulcke plaetsen te laten commen, daer sy meenden ghehoort te werden, versoekende acte van sententie, dewelcke hun vergunt is.

Ende syn verordineert D. LIBERTUS FRAXINUS ende PETRUS EVERARDI om syn ende hare G. VAN SOLMS de gheleghentheytt van de uytspreecke des synodi voor te draghen ende derselfder acte van dien te exhiberen, ghelyck myne h. ghedeputeerde der h. Staten op hen ghenomen hebben by den haren van alles rappoort te doen. Ende is den ghedeputeerde des synodi belast daarvan insghelycx den h. advocaet te verwittighen ende voorders (des noot synde) de saecke by de h. Staten te verdedighen ende waer te nemen. Ende om alle swaricheden wyders, sooveel het moghelycken is, voor te commen is JAN VAN CAMPEN daernaer int particulier vermaendt gheworden, dat hy hem in alle stilheydt sonder roem soude draghen soewel in syne particuliere conferentien als op den predickstoel ende daertoe te aerbeyden om syn partye door ghedult ende vriendelyckheytt tot vrede ende ruste te brenghen. Waerop de kerckenraedt tot Beyerlandt ende de classis van Dordrecht ghelast syn neerstelyck acht te nemen, ende de voorseyde kerckenraedt insghelycx vermaendt gheworden deselve vrede oock van harentwege met alle christelycke middelen naer te jagen.

38. [*Reformatie der kercken van Groeningerlandt etc.*] — Belanghende de versorginghe ende reformatie der kercken in Groeningerlandt ¹⁾ ende der anderer quartieren daerontrent, tot de Vereenichde Provintien aenghewonnen (gravamen 10), is goetgevonden ytt den name van beyde de synoden van Hollandt aen de kercke van Groeninghen te schryven ende deselfde te vermanen goede opsicht over hare omliggende kercken te willen nemen, dat deselfde met vrome dienaers voorsien ende niet alle onbequame personen aldaer ten dienste gheadmitteert werden, ghelyck men oock verstaet,

---

¹⁾ „Groeningerlandt” L heeft „Gelderlandt.”

dat de kercken van Campen, Deventer ende Swol diesaengaende int werck syn ghetreden ende goede orden in de omliggende veroverde quartieren hebben beginnen in te voeren. Syn oock de ghedeputeerde belast ter gheleghentheydt soo by de h. Staten Generael als by syne Excellentie aen te houden, dat door hare E. autoriteyt de reformatie in den voorseyden kercken des te spoedigher mochte ghevordert ende tot goeden effecte ghebrocht worden.

39. [*Schoolmeesters professie te doen van de religie.*] — Op het elffte gravamen, dat alle ende voornemelyck de gegageerde schoolmeesters ghehouden souden worden professie te doen van de christelycke Ghereformeerde religie, item opt aengheven van een gheauthoriseerde houwelycxordonnantie by forme van placcate ¹⁾ by de h. Staten te versoeken, gravamen 12, item dat het hare E. soude ghelieven te ghebieden, dat gheen ghedoopte personen met onghedoopte voortaan souden ghetrouwt werden noch by de kerckendienaers noch overheydt, gravamen 13, syn de ghedeputeerde des synodi belast neerstelyck by de h. Staten aen te houden.

40. [*Soldaten ondertrouwen.*] — Op het 12^e gravamen heeft de synodus gheordonneert, dat van nu voortaan gheen kerckendienaers eenighe soldaten sullen ondertrouwen dan met voorgaende kennisse ende goet bericht haerder vryheydts halven van hare capiteynen ofte hooftofficiers van hare compagnie, ten ware dat der voorseyder soldaten ghelegentheydt andersins den kerckendienaren ten vollen bekent ware. Ende sullen de ghedeputeerde dieghene, die by de h. Staten tot het stellen van de houwelycxsche ordonnantien ghecommitteert syn, hiervan verwittighen, opdat het hun ghelieve (tot verhoedinghe van vele swaricheden) haer oock na dese resolutie te conformeren, ghelyck oock de dienaren des woorts belast syn in de plaetsen, daer commissarissen van de overheydt tot opteekeninghe der houwelycken ghestelt syn, denselven sulcx te kennen te gheven.

41. [*Houwelykxche geboden.*] — Wat aengaet het 14^e gravamen, dewyle de h. Staten belast hebben, dat deghene die hare houwelykxche gheboden laten affcondighen, oock daeraen ghehouden syn tsy voor de magistract ofte de kercke te trouwen, soo sullen die kercken, die door het naerlaten van dien swaricheydt hebben, hare overicheden int particulier vermanen, ende de saecke evenwel onverbetert blyvende, haren toevlucht tot de ghedeputeerde nemen, die tselffde den Provintialen Hove sullen remonstreren ende haerder E. goede hulpe tot redres van dien versoeken.

---

¹⁾ „van placcate” ontbr. in L.

42. [*Bedelrien.*] — Belanghende het weeren van de bedelryen, gravamen 15, werden de predicanten belast in hare respective plaetsen by hare magistraten te aerbeyden, dat daerin na inhoudt vant placcaet der h. Staten dadelyck voorsien worde. Ende sullen de voorseyde predicanten goede acht nemen op der bedrieghelycken passanten valsche attestatien. Ende om des te beter alle bedroch te verhoeden sal een yder kercke syne passanten sooveel middels gheven, als hun tot uytvoeringe van hare noodtsaeckelycke reyse sal dienstich wesen.

43. [*Staten bedancken van het augmentum stipendii.*] — Nopende het 16^e gravamen syn de ghedeputeerde belast de h. Staten hoochlycken te bedancken van weghen hare subsidie, aen de predicanten ten platte lande ghedaen, ende meteenen ter gheleghener tydt by hare E. met alle ghevoechlycke middelen aen te houden, dat het voorsz. subsidie gheduerende dese diere ende beswaerde tyden mochte ghecontinueert werden.

44. Ende aengaende het 17^e ende 18^e gravamen daerin blyft de synodus by de resolutie, deshalven in synodo van Gorichem art. 23 ghenomen, tot welckers effect den ghedeputeerden opgheleydt is hun met den h. advocaet te bespreecken, ende voor de beswaerde weduwe van MEERKERCK ende hare kinderckens by de ghecommitteerde raden, ofte daer sy het oorbaerlycxst sullen vinden, subsidie te versoecken.

45. [*Casus matrimonialis.*] — Op seeckere vraghen met verscheyden circumstantien becleet, hoe de kercke handelen sal met seecker lidtmaet, die door middel der overheydt ghetroudt heeft de persooone, daerby hy int leven van syn huysvrouwe dry kinderen gheteelt heeft, ende nu raet soect om met gheruster conscientie te leven ende tot den avondtmael des Heeren toeghelaten te worden, is gheresolveert dat de kercke, daer dese swaricheydt ghevallen is, tsy door haerselven ofte de persoon, diet aengaet, de grondighe waerheydt ende seeckerheydt van alle circumstantien soo die ter plaetsen, daer hy te vooren ghewoondt heeft ende daer hy ghetroudt is, gheschiet syn, midtsgaders van syn leven ende ommegeaen met syn voorighe huysvrou alsmede van derselfder ghestaltenisse neerstelyck ondersoecken sal, om daeruyt eenen pertinent casum te stellen ende teghen den toecommenden synodum onder de gravamina uyt te schryven.

46. [*Pape tot Lexmonde.*] — Is oock den synodo aenghedient gheworden van den pape tot Lexmonde, dat hy in syn predicken ende doopen soo in de kercke als oock in particuliere huysen voortgaet ende den school-

meester tot Lexmonde gheweert hebbe, omdat hy de schoolkinderen de psalmen leerde singhen, waerop de ghedeputeerde des synodi belast syn den heere VAN BREEDEROEDE aen te spreekken, ten eynde hem synen onwettighen dienst verboden ende een vroom dienaer des woorts in syn plaetse ghesteldt worde.

47. [*Berkous diaconie.*] — Alsoo daer oock swaricheydt was in de kercke van Berkau nopende de diaconye ende deselffde van beyde partyen in de handen van den heere VAN NIVELT was ghesteldt, soo is goetgevonden, dat de ghedeputeerde den voorsz. heere sullen bidden om eerst-daechs de kercke aldaer te hulpe te commen ende de swaricheydt tusschen parthyen ter neder te legghen.

48. [*Oncosten gedaen in het beslichten van swaricheden.*] — Is oock by den synode gheordonneert, dat voortaan de classe, die eenighe nabuerighe classen sal beroepen tot beslichtinghe van swaricheden, by haer ghevalen, de oncosten derghener, die tot sulcx ghedeputeert sullen commen, by provisie sal betalen. Des sal sy wederom haer verhael nemen aen de partye, die in de oncosten souden mogen ghewesen worden.

49. Inghelycx heeft de synodus goetgevonden, dat voortaan den scribae des synodi tot syner verlichtinghe sal byghevoecht werden dieghene, die naest hem de meeste stemme sal hebben.

50. Tot visitatores classium syn ghestelt:

in den classe van Dordrecht

ANDRIES DE MEESTER ¹⁾, GILLIS TAVERNIER,

in de classe van Delft

ARNOLDUS CORNELII, MARTINUS NICOLAI,

in de classe van Leyden

DAVID JACOBSZ, JOHANNES NOBELIUS,

in de classe van der Goude

ADRIANUS VAN DEN BORRE, THOMAS BRUSSCHENIUS,

in de classe van Rotterdam

CORNELIUS VAN HILLE, NATHANAEL MARLANDI,

in de classe van Gorichem

ALBERTUS CELCAERT, JOHANNES ANDELLIUS,

---

¹⁾ „de Meester” M heeft „Demetrius.”

in de classe van den Briel
 CORNELIS ADRIAENSZ, NICOLAUS DAMMIUS,
 in de classe van den Haghe
 LIBERTUS FRAXINUS, JACOBUS CORNELII,
 in de classe van Woerden
 FRANCISCUS PYTHIUS, LUCAS JOHANNIS,
 dewelcke, by den synodo ghesteldt synde voor dit jaer, ten minsten eens alle
 de kercken hares classis sullen visiteren ende aen den naesten synodum
 rapport doen.

51. Tot ghedeputeerde des synodi voor de twee naestcommende jaren in de plaetse LIBERTI FRAXINI ende THOMAE SPRANCKHUYSEN syn ghesteldt JOHANNES UYTDENBOGAERT ende FRANCISCUS LANSBERGIUS. Ende om op den Noorthollandtschen synodum in den name deses synodi te compareren syn gheordonneert JOHANNES BECIUS ende HENRICUS BOXHORNIIUS, ghelyck oock LIBERTUS FRAXINUS ende (by ghebreecke syns in cas van sieckte ofte andersins) ARNOLDUS CORNELII in syn plaetse bestemt syn om op den synodum van Gelderlandt te verschynen.

52. Ten laetsten, naer vermaninghe by CORNELIUM VAN HILLE ghedaen op Matth. 9 vs. 36, daert THOMAS SPRANCKHUYSEN ghelaten hadde, syn mynh. de ghecommitteerde der h. Staten bedanckt. Ende censura gehouden synde, is de vergaderinghe na dancksegghinghe tot Godt verlaten, de classe van Dordrecht bevolen synde (na ordeninghe) de uytchryvinghe des naesten synodi, in dewelcke een dienaer uyt den classe van den Briel voor ende een uyt den classe van Gorrichem na een vermaninge door Godts ghenade doen sullen. Aldus gheeyndicht tot Dordrecht op den 9^{en} Septembris anno 1598.

WERNERUS HELMICHIIUS,
 hujus synodi praeses.
 FRANCISCUS LANSBERGIUS,
 ejusdem synodi scriba. ¹⁾

---

¹⁾ In L ontbr. de onderteekening door praeses en scriba.